

התגוללות - טופוגרפיה של העדר

צביה האריס ליבנה | חנאן יחייה | איגור פטרושוב | שרון פזנר | רגד סואעד
אוצרת: מיכל חסון

אנו מניחים יסודות כתשתית למשאלות ליבנו. מבנה הוא הבטחה: קיר החוצץ בין פנים לחוץ, יסוד הנועל את הגוף באדמה, קורת גג היוצרת אשליה של ביטחון ומשכן קבע. אנו נוטים להתייחס אל המבנה כאל דבר יציב אך ברגע שהמושג והחומר מתפרקים, נחשפים שכבות של מטענים שהיו קבורים תחתיו. שלד המבנה הוא עמוד השדרה הנושא את משא הבניין, אך כאשר הוא נחשף, הוא הופך לטקסט תרבותי טעון.

חמשת האמנים המציגים בתערוכה, מאפשרים נקודות מבט שונות על מושג ה"מבנה" ויסודותיו ומתכתבים עם מבנים חברתיים בדגש על חורבן, זהות, הגירה, העבר ושאלת המחר. דרך עבודתם בחומר הם מזינים את המרחב במטען אישי ופוליטי. המשותף לחמשת האמנים היא ההתבוננות על "מה שהיה" והפיכתו למבנה של זיכרון ושל העדר שנוכח בחומר. החלל הופך לאזור סף תודעתי שבו הגבולות בין סוף להתחלה חדשה, בין איחוי להתפרקות, מיטשטשים. האם אנו חוזים בחברה ההולכת ונבנית, או בחברה שנותרו ממנה רק שרידים מתפוררים?

"אין קץ למאורעות שנתגלגלו וירדו לעולם. עד שאחד מתגולל ויורד כבר בא אחר ונטל את מקומו" כותב ש"י עגנון ב"הדום וכסא" ושואל אם המאורעות באים "ממקום שאבד לי" או "ממקום שהושלכתי לשם". עגנון יוצר מיתולוגיה אישית העוסקת בחיי המספר והעולם שקדם להיוולדו, ובעזיבת הבית וההתמודדות עם התערערות הסדר המוכר ואיתו הזהות. השאלות המונחות בבסיס הנובלה מהוות נקודת פתיחה לתערוכה. מאורעות כמו מוות, פרידה, מלחמה, כיבוש ופינוי אינם מתרחשים בחלל ריק; הם מותירים אחריהם סימנים חומריים, עדויות אילמות, חורבות, כפרים נטושים, מצבות שבורות. כשהמאורע "מתגולל ויורד", הוא משנה את פני הקרקע הוא חושף את היסודות בעירומם, חרבים כהבטחה שהופרה.

עבודתה של רגד סואעד, (חוסנייה) "התחנה האחרונה", היא נקודת הפתיחה והסגירה של התערוכה, כמהלך מעגלי שחוזר "מתגולל ויורד" - האם ניתן לספר את המאורע באופנים שונים? סואעד מחברת מוטות ברזל בצורה מלבנית חלולה אותם היא מניחה על ארבע לבני איטונג. זה הגבול האחרון שבו הגוף נח. קווי המתאר של ארון הקבורה מצביעים על גבול השברירי שבין בנייה לחידלון. התבנית החלולה, מופשטת מהסיפור האישי, מותירה רק את התחנה האחרונה - המוות.

עבודתה של שרון פזנר, (תל אביב) "ארמונות חול", מפרקת את הברוטליזם הישראלי לפיסות ממנו הוא מורכב. פזנר היא אדריכלית בהכשרתה, ועובדת עם חומרי בניין - מסמרים גדולים, מלט, חוטי ברזל ובטון אשר משדרים תחושה של יציבות ועמידות. בעבודתה

מוצגים מחברים העשויים בטון ומלט, הפזורים על הקיר כתצורה שאינו מתלכד למבנה בעל קוהרנטיות. בשפתה החומרית, מפרקת פזר לחתיכות את תחושת הביטחון שמגלם הבטון.

איגור פטרושוב, (חיפה) יליד סנט פטרסבורג, מגיע ממורשת עתיקה ומפוארת של בנייה ואדריכלות. ב"קיר תומך", פטרושוב בונה קיר בגובה 3 מטרים מלבני איטונג מקומיות, עליו הוא חורט סמלים שונים. הקיר למעשה נעדר פונקציה בחלל - הוא אינו תומך בדבר או נושא את משקל הבניין, ומוצב כאנדרטה המחברת בין עברו ושורשיו לבין הזול, העכשווי, והמקומי - בדמות אורנמנטים כמנגל, גדרות, טילים ועוד. החציבה והתחריטים חושפים את הקרביים של הקיר, שלרוב מכוסה בשכבות של טיח וצבע. בעבודה נוספת מתחקה פטרושוב אחר המאסטרס של תבליטי מצבות שנעלמו מהעולם. הפעולה המהירה והפשוטה, תופסת את מקום המלאכות והאמנות. הוא מחקה בגבס הזול את התבליטים שנעלמו ומפנה מבט לפעולות הדורשות תשומת לב, מיומנות וזמן.

חנאן יחייה, (ברטעה) בעבודה "תראקומאת" בונה את כפרה מלמטה למעלה: שכבות של שאריות קפה, חול ומים, משרטטות את בתי הכפר בהצטברות איטית. יחייה מטעינה את ההעדר בחומר ספוג זיכרונות ומטענים תרבותיים. צילם של בתי הכפר נוכח כשארית משקע אורגני בעוד הבתים עצמם חסרים, שקופים. כל שכבת קפה מוסיפה רובד לסיפור החיים בבתיים - שכיום אינם מותרים למגורים על ידי רשות העתיקות. העבודה מייצרת חלל נגיבי אשר מתמיר את המציאות למרחב חרב, שארית שחורה וחרוכה שמזכירה גם משחקי ילדים בבוץ.

צביה האריס ליבנה, (קיבוץ אל רום) נוהגת לצלם ולצייר חורבות הפזורות באזור מגוריה בגולן, מתוך רצון להתבונן במי שהתגורר שם לפניו. מאז ה-07/10 הופנה מבטה גם אל מעבר לגבול, לישובים סוריים, בניסיון להישיר מבט אל מה שמפחיד ומרחף מעליה כצל, ולתהות על המושג "גבול". היא מתעדת אותם במצלמה ומציירת בצבעי מים ושמן בסטודיו. היא מגדילה את הצילום ומתקרבת עד שהדימוי מתפרק לעיתים לתמונה מפוקסלת. הציור "המדרגות הספירליות" מתאר מבט מקרוב על חורבותיה של המפקדה הסורית לשעבר בקוניטרה הישנה, עיר הרפאים הנטושה; מבנה קמל שהתפורר במשך השנים, כאשר פעולת הציור האיטית והמתמסרת של האריס ליבנה מבקשת לראות אותו על כל פרטיו טרם יתפוגג סופית אל ההיסטוריה.

"התגוללות" היא הצעה לשוטטות ארכיאולוגית בהווה. אין בה בני אדם, אך כל שלד, כל מחבר פינתי מנותק, כל מבנה חרב, הם מצבות קטנות של נוכחותם. התערוכה חושפת מערך של יחסים בין חלקי מבנים, בין אדם למקום, בין צמיחה לגסיסה. היא מחייבת התבוננות מחודשת על המבנים ומזמינה את הצופה להשלים את החסר בתוכן, בהיסטוריה, בחפצים, באנשים וזיכרונות.